

Reportage

Door Annabel Essink

'Alles moet verzameld worden'

Een schrijversmiddag in de Koninklijke Bibliotheek

Rijen boeken-
kasten in het
magazijn van
de KB, Den Haag.
Fotografie: KB,
Den Haag

In hartje Den Haag gaat in het onderkomen van de Koninklijke Bibliotheek (KB) 122 kilometer aan geschreven erfgoed schuil – kaarten, pamfletten, boeken, kranten en tijdschriften. Maar de KB is ook de grootste digitale bibliotheek van Nederland, met 2 miljard bestanden in haar e-depot. Tijdens een speciale relatiemiddag verwelkomt de KB Nederlandse schrijvers en uitgevers om toe te lichten hoe er wordt omgegaan met dit fysieke en digitale erfgoed. En om te overpeinzen wat de invloed van AI zal zijn.

'Strikt genomen is "depot" een ander woord voor magazijn', vertelt Arno Kuipers, collectie-specialist Nederlandse taal- en letterkunde, aan het publiek. 'Maar wij bibliothecarissen doelen met "depot" op het principe dat elk boek bewaard moet worden in de nationale bibliotheek van een land. Uitgevers deponeren hun boeken in die nationale bibliotheek.'

Schrijvers die bezorgd zijn of 'wie schrijft, die blijft' nog wel opgaat, stelt Kuipers gerust. Sterker: hij werkt aan een historische inhaal-slag. Continu zoekt de conservator historische lacunes, ontbrekende boeken. Dat zijn vooral werken waar vroeger op werd neergekeken, zoals boeketreeksen, dialectromans en verhalen uit de koloniale tijd. 'Daarom is het belangrijk om de depotregel te hebben dat alles verzameld moet worden; anders krijgt discriminatie ruim baan.' In Frankrijk bestaat de wet *Dépôt Légal* al sinds 1537, maar in Nederland is er pas sinds 1974 een vergelijkbare norm. En die is, helaas, nooit officieel doorgedrongen tot ons rechtssysteem. Om kastruimte te besparen, verzamelt de KB de boeken die vandaag de dag geschreven worden digitaal, tenzij het om exclusievere teksten gaat. Denk aan poëziebundels of jeugdliteratuur met een uitzonderlijke inhoud of vormgeving.

Het is niet alleen de landelijke taak van de KB om te verzamelen, maar ook om te ontsluiten. Zo is dat in 2015 vastgelegd in de nationale Bibliotheekwet (Wsob). Sindsdien heeft er een flinke digitale groei plaatsgevonden: afgelopen jaar zijn er 9 miljoen e-boeken uitgeleend, ten opzichte van 800.000

uitleningen in 2014. 'Het voordeel van een online-bibliotheek', zegt accountmanager Gea van der Voort, 'is dat de planken oneindig lang zijn. De enige reden voor ons om een werk van eigen bodem niet toe te voegen aan de collectie, is als de tekst haatdragend of onwettelijk is.' Maar er kleven ook nadelen aan een onlinebibliotheek. Zo blijven de boeken in het bezit van de uitgevers en kan de licentie in theorie weer ingetrokken worden. Een fysieke bibliotheek daarentegen bezit de boeken die op de planken staan zelf.

Acht cent

Romanschrijver Anja Sicking beklimt het podium en bekritiseert de financiële vergoeding voor schrijvers via streamingsdiensten. De bedragen voor gestreamde luisterboeken zijn schrijnend laag. Sicking verwijst naar de jaarlijkse Fluister Award voor het populairste luisterboek, die in 2025 werd uitgereikt aan Lieke Marsman voor haar essaybundel *Op een andere planeet kunnen ze me redden*. Marsman bekeek naderhand haar bankrekening en zag dat ze er 200 euro aan had verdiend. Zo'n acht cent per geluisterd boek. Sicking: 'En dat bedrag ontvangt een schrijver alleen als het boek tot het einde is beluisterd, niet wanneer een luisteraar na twee hoofdstukken afhaakt.' Wij schrijvers moeten steeds vaker concurreren met de digitale versie van ons eigen werk.' Dat lijkt inderdaad de toekomst te zijn. Als de KB kijkt naar het profiel van de luisterboekluisteraar, dan valt de correlatie met leeftijd op. Hoe jonger de 'lezer', hoe vaker er voor een luisterboek wordt gekozen.

Het plenaire gesprek belandt op een zijweg: de taalvaardigheid van Nederlandse jongeren, waar het al een tijd niet zo goed mee gaat. Uit onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs uit 2025 blijkt dat steeds minder leerlingen uit groep 8 een gesprek op gang kunnen houden. En middelbare scholieren hebben steeds meer moeite met basisvaardigheden, zoals het opstellen van een cv. Hoe blijven boeken levend voor een publiek dat steeds meer in een digitale omgeving beweegt, en steeds minder in een fysieke?

Chatten met Napoleon

Sander Ruys, medeoprichter van The AI-Book Company, vertelt de aanwezigen over een van de toepassingen die hij heeft ontwikkeld: het toegankelijk maken van boeken via WhatsApp. De tekst wordt als het ware 'ingeladen' als een personage, zodat je er vragen aan kunt stellen en het boek antwoordt. Zo kun je chatten met Napoleon, maar ook met Frits van Egters.

Niet alle aanwezigen zijn enthousiast over dat idee. Er wordt een uitspraak aangehaald van de Amerikaanse non-fictieschrijver Cory Doctorow, die AI vergeleek met asbest: we bouwen onze wereld er vol mee, tot het slecht voor ons blijkt te zijn en omslachtig en met de nodige gezondheidsrisico's verwijderd moet worden.

Ruys reageert verdedigend. 'De naam van ons bedrijf is bij nader inzien wat ongemakkelijk. We hebben niets met het schrijven van boeken met AI, en de auteurs met wie we samenwerken krijgen een royalty voor de chatfunctie die van hun boek gemaakt wordt. Ook wij vinden dat Elon Musk en consorten de grootste kunstroof in de geschiedenis hebben gepleegd door hun chatbots te trainen met gestolen boeken. Maar generatieve AI is een technologie gebaseerd op tekst. Het gaat hoe dan ook ons boekenvak raken. Dan is het toch de moeite waard om te experimenteren met wat het zoal mogelijk maakt?' •

Annabel Essink
is redacteur van *Boekman*